

TARIX DARSLARINI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA TARIXIY FAKTLARNING ROLI

Respublika ixtisoslashtirilgan sanat-maktabi

Kattayeva Moxira Nadjimovna

Annotatsiya: *Tarix fanlarini o'qitish samaradorligini oshirishning murakkab vazifasini muvaffaqiyatli hal etish, uni takomillashtirish faqat pedagogik faoliyatini ob'ektiv har tomonlama tahlil qilish asosida o'qitish va ta'lim jarayonini samarali qurishga asoslangan holda amalga oshirilishi mumkin.*

Kalit so'zlar: *tarix fanlarini o'qitish, ta'lim klasteri, mobil-metodik guruhlar, kasbiy faoliyat, iqtidor, kreativlik, tarixga nazar.*

Darsda samaradorligini oshirish uchun avvalom bor, o'qituvchining mahorati va ijodkorligi muhim bo'lib, bunda o'qituvchi tomonidan darsning maqsadiga qarab turli vositalardan foydalanishi maqsadga muvofiq.

1. Ta'limning texnik vositalari - o'quv materialini ko'rgazmali namoyish etishga, uni tizimli etkazib berishga yordam beradi; o'quvchilarga o'quv materialini tushunishlariga va yaxshi eslab qolishlariga imkon beradi, o'quv materialini ko'rgazmali namoyish etishga, uni tizimli etkazib berishga yordam beradi; talabalarga o'quv materialini tushunishlariga va yaxshi eslab qolishlariga imkon beradi. Bularga misol qilib, diaproecktr, grafoproecktr, doska bloknot, doska stend, flipchart, videofilmlar, yozuv taxtasi va hokazolarni olishimiz mumkin.

2. Yordamchi ta'lim vositalari - grafiklar, chizmalar, namunalar bo'lib, bularga quyidagilarni misol qilib olishimiz mumkin: model', mulyajlar, grafik, jadval, diagrammalar, namunalar, chizmalar, sxema va boshqalar.

3. O'quv - uslubiy materiallar - o'quv materiallari ya'ni, darslik, xrestomatiya va boshqa o'quv qo'llanmalar yordamida o'zlashtirilgan o'quv materiallarini mustahkamlash uchun mashhlar, yo'riqnoma, o'quv topshiriqlari yozilgan tarqatmalar. Bular talabalarning mustaqil ishlarini faollashtirishga yordm beradi.

Misol uchun: Ish varaqasi, eslatma, nazorat varag'i va matnlar. Bular o'quvchilarning mustaqil ishlarini faollashtirishga yordam beradi. Dono xalqimizda "ming marta eshitgandan ko'ra bir marta ko'rgan yaxshi" degan naql bor.

O'qituvchining faqatgina og'zaki bayon metodi yordamida dars tashkil etilsa o'quv materialini o'zlashtirish ko'rsatkichi 10% bo'lishi ehtimoldan yiroq emas. Bunday sharoitda dars o'tish samarasi past bo'ladi. Mashg'ulotlarda o'quv materialini ham ko'rgazmali shaklda taqdim etish, shu bilan birga o'quvchilarni amaliy ish jarayonini ham tashkil etilishi maqsadga muvofikdir. Tarix darslarida ta'limning texnika vositalaridan fodalanish darsning samadorligini oshiradi. Ta'limning texnika vositalari o'qitish va o'rganish sifatini ko'tarishga o'quvchilarning o'quv materilini qo'ziqib o'rganishga xizmat qiladi.

Tarix o'qitish tajribasiga ko'ra maktabda ta'limning quyidagi texnika voistalaridan foydalanilmoqdi.

1. Oddiy texnika qurilmalari. Xarita o'quv kartinalari ilinadigan, yog'ochdan yoki boshqa materialdan yasalgan siljiydigan oddiy qurilmala, ko'chma sinf doskasi, sinf devoriga ilinib ikki yoqlama ochiladigan doska.

2. Ovozli apparatlar. Proigrovatel (plastinkalar qo'yib ovoz chiqaradigan asbob). Magnitafon, radiopriyomniklar. Maktab tajribasida plastinkalar va magnit lentalar yordamida shuningdek, radiopriyomniklar vositasida o'quvchilarni klassik va boshqa bastakorlarning asarlari bilan tanishtirish borgan sari keng quloch yoymoqda. Chunki, muzikali ijodiy asarlarga doir maktab kursining madaniy-tarixiy materialini plastinka va lenta yozuvlarisiz ko'rsatib bo'lmaydi. Masalan madaniyatga doir mavzularni o'tganda musiqa asarlarini eshitish darsni maroqli qiladi.

3. Har xil ko'rsatuv asboblari va qo'llanmalar ta'lim texnika vositalarinig uchinchi guruhini tashkil etadi. Ular epidiaskop, diapozitivlar, diafilmlar va o'quv kinofilmlaridan iborat.

Texnika vositalari bilan ta'minlangan xona asosan quyidagi talablarga javob berishi lozim.

a) xonani tezda qorong'ilashtirish va tezda yoritish mumkin bo'lsin;

b) qorong`i vaqtda ham o`quvchilarning yozuv-chizuv ishlarini olib borish, ekran tasvirini daftarga tushirishi, darslik matni bilan ishlashi uchun o`tirgan o`rinlari maxsus lampochlar bilan yoritiladi;

v) xonada juda katta doska bo`lishi kerakki, uning bir qismi yozish uchun bo`sh bo`lsin;

g) xarita va kartinalar ilinadigan maxsus moslama bo`lsin;

d) zarur texnika vositalari va ularni ko`rsatadigan apparatlar xonada mavjud bo`lishi bilan birga ular tuzuk, ishga yaroqli holda saqlansin;

e) o`quv kinofilmlari ham ta`limning ko`rgazmali vositalari jumlasidandir. Kinofil`m o`quvchilar ko`z o`ngida tarixiy voqeaning jonli obrazning ko`rgazmali qilib to`liq harakatda gavdalantiradi.

Tarixiy mavzularga bag`ishlangan badiiy filmlar (masalan «Muz jangi»...) o`zini mazmuni va tarixiy voqealarni jonli qilib ko`rsatish jihatidan tarixiy badiiy asarlarga o`xshab ketadi. Kinofilmlar, aniqsa, badiiy filmlar o`quvchilarga emotsional ta`sir ko`rsatish, estetik va ahloqiy tarbiya berish vositasi hamdir. Kinofilmlar bilim olish vaqtini iqtisod qilishga yordam beradi.

O`quvchilar oddiy shiroitda o`qituvchining bayonidan muzey va har xil tarixiy joylarga sayoxatlarda bo`lib soatlar sarf qilib oladigan bilimlarini 10-15 daqiqalik filmlarini ko`rib olishlari mumkin. Xozirgi vaqtda tarix va jamiatshunoslik o`qitishda teleeshittirishning ikki turidan foydalanilmoqda:

a) sinfda qabul qilish uchun beriladigan ertalabki ko`rsatuvlar,

b) o`qishdan tashqari vaqtlardagi teleko`rsatuvlar o`quvchilar bu eshittirishlarni uyda tomosha qiladi. Uquv teleko`rsatuvlarni qabul qilish uchun maktabda oynalarni parta bilan berkitilgan ikkita televevorli maxsus o`rgatish apparatlari muxayyo bo`lgan sinf xonasi bo`lishi zarur.

Darsda uquv teleko`rsatuvlarning ikki xil turi qabul qilinadi.

a) 15 daqiqalik teleko`rsatuv.

b) 30-40 minut davom etadigan yangi materiallarni bayon qilishga bag`ishlangan tematik teledars yoki takrorlash darsi. Teleko`rsatuvga yirik olimlarini yozuvchilar tajribali uqituvchilar yuristlarni hamda tarixiy voqealarning ishtirokchilarini jalb etish

uquv materiallarini o`rganishning samaradorligini oshiradi. Uqituvchi teleeshittirishni qabul qilishga puxta tayyorgarlik ko`radi. Uqituvchilarning teleko`rsatuvlar mazmunini puxta o`zlashtirib olishlari uchun uqituvchi ularga eshittirish mazmuni yuzasidan savollar beradi. Yoki boshqa vazifalar beradi. Natijada o`quvchilar ko`rsatishni faol fikrlab o`zlashtiradilar.

Xulosa o`rnida, O`qituvchi teledarsni qabul qilishni suxbat bilan yakunlaydi. Shunday qilib teleekran tarix o`qitishda ko`rsatkichlarning samaradorligini yanada oshirib yubordi. Tarix o`qitish tajribasi teledars g`oyaviy tarbiyaviy va didaktik jihatdan boshqa ko`rgazmali vositalardan ko`ra xiyla afzal ekanligini isbotladi.

Adabiyot

1. "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli prezident farmoni. Toshkent. 8 oktyabr 2019 yil.

2. Mirziyoev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent. "O'zbekiston", 2021. -B. 233.

3. G'afforov Ya.X. Tarix o'qitish metodikasi/ . Darslik. Toshkent:-B.285.

4. Davlatov O.G'. Talabalarda axborot xavfsizligini ta'minlash kompetentligini tarixiy-madaniy meros vositasida rivojlantirish: Avtoref. ped.fan.bo'yicha fal.dok. - Toshkent, 2018. - 57 b.

5. Ismailov A.F. Akademik litseylarda tarix fanini o'qitishning innovatsion texnologiyalarini takomillashtirish: Avtoref. ped.fan.bo'yicha fal.dok. - Toshkent, 2018. - 50 b.